

MAHMUD RÂİF EFENDİ VE AİLESİNE DAİR KAYITLAR, VESİKALAR

Erhan AFYONCU*

ÖZET

Mahmud Râif Efendi, III. Selim devrindeki faaliyetleri ve yazdığı eserler ile Nizâm-ı Cedid'in önemli simalarından birisi olmuştur. Bu makalede Mahmud Râif ve ailesi ile ilgili daha önce bilinmeyen tevcihat kayıtları ile timâr tevcihine dair vesikalar yayınlanmaktadır. Bu arşiv kayıtlarıyla Mahmud Râif'in tasarruf ettiği zeamet ve timârlar ile oğullarının görevleri, gelirleri, ve ölüm tarihleri ortaya çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler:

Mahmud Râif, timâr, timâr ruznâmçe defteri, divân kâtibi, haccgân

III. Selim devrindeki ıslahat faaliyetleri içerisinde önemli rol oynayan devlet adamlarından birisi olan Mahmud Râif Efendi, bu devirdeki faaliyetleri ve yazdığı eserleri ile Nizâm-ı Cedid'in renkli kişiliklerinden birisi olmuştur¹. Bu makalemizde Mahmud Râif ve ailesi ile ilgili daha önce bilinmeyen tevcihat kayıtları ile timâr tevcihine dair vesikaları yayınlayacağız.

Mahmud Râif Efendi, 1760 veya 1761 yılında İstanbul'da doğmuştur. Babası anbar emini İsmail Efendi'dir². İlk olarak tahvil kaleminde çalış-

* Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi.

¹ Ahmed Resmi Efendi, *Sefinetü'r-rüesâ ve Zeylleri*, İstanbul 1269, s. 145; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmâni*, IV, İstanbul 1327, s. 329; İhsan Sungu, "Mahmud Râif ve Eserleri", *Hayat Mecmuası*, sayı 16 (İstanbul 1929), s. 9-12; Kemal Beydilli - İlhan Şahin, *Mahmud Râif Efendi ve Nizâm-ı Cedid'e Dair Eseri* (TTK'da baskıda). Bu son zikrettiğimiz eser Mahmud Râif ve eserleri hakkında en geniş ve yeni malumatı ihtiva etmektedir. Baskı aşamasında olan bu eserden istifade etmemi sağlayan ve bazı hususlara dikkatimi çeken hocam Prof. Dr. Kemal Beydilli ile vesikaların okunmasında yardımlarını gördüğüm meslektaşım Dr. Recep Ahışhalı'ya teşekkür ederim.

² K. Beydilli - İ. Şahin, *Aynı eser*.

maya başlamış, daha sonra mektûbî kalemine geçmiştir³. Tahvil kaleminde ne zaman çalışmaya başladığı konusunda bir bilgimiz bulunmamaktadır. Ancak Osmanlı bürokrasi geleneğine uygun olarak küçük yaşlarda tahvil kalemine girmiş olmalıdır⁴. Yayınladığımız vesikalardan birincisi Londra'daki Türk elçisinin yanına sır kâtibi olarak tayin edilmeden önce sadaret mektûbî kaleminde halife olduğunu göstermektedir⁵. XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren sadaret mektûbî kalemi, üst düzey devlet adamlarının yetiştiği bir bürodur. Reisülküttâp, sadaret kethüdâsı, beylikçi gibi önemli bürokratların çoğunluğu bu kalem ile âmedî kaleminde yetişmiştir.

Mahmud Râif Efendi, 12 Ağustos 1793'te mektûbî halifesi iken Londra elçisi Yusuf Agâh Efendi'nin maiyyetine sır kâtibi olarak tayin edilmiştir. Bu göreve tayininin hâcegân pâyesi ile yapılması istenmişse de III. Selim hâcegânlık gibi önemli bir pâyenin kâtip sınıfından birisine verilemeyeceğini belirterek reddetmiştir. Mahmud Râif Efendi, Ekim 1793-Temmuz 1797 tarihleri arasında Londra elçiliğinde sır kâtibi olarak çalışmıştır⁶. Londra'dan dönmeden önce 14 Aralık 1796'da haremeyn mukataası pâyesi⁷ ile hâcegân olmuştur. Bu tayin daha önce Londra'dan döndükten sonra 1798 yılında yapılmış olarak biliniyordu⁸. Yayınladığımız ruus kaydı bunu düzeltmektedir.

Ekim 1798-Haziran 1799 tarihleri arasında Korfu Adası'ndaki donanmada Kaptan-ı derya'nın yanında müsteşar sıfatıyla bulundu ve Ruslarla görüşmeleri yürüttü. 1799 yılının yazında rikâb-ı hümâyûnda beylikçi oldu.

³ *Sefinetü'r-rüesâ ve Zeylleri*, s. 145.

⁴ Bu konuda bk. Erhan Afyoncu, "Tanzimat Öncesi Osmanlı İmparatorluğu'nda Bürokrasi", *Türkiye Günlüğü*, sayı 58 (Ankara 1999), s. 184.

⁵ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (=BOA), Bâb-ı Asâfi Ruûs Kalemi (=A.RSK), nr. 1593, s. 128. Bk. Vesika 1.

⁶ *Sefinetü'r-rüesâ ve Zeylleri*, s. 145-146; İ. Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, V, İstanbul 1971, s. 352; K. Beydilli - İ. Şahin, *Aynı eser*.

⁷ XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren hâcegânlık bekleyen memurların sayısındaki artış sebebiyle, bu rütbeye ibtidâ tayinlerin pâye olarak yapıldığı görülmektedir (Bk. BOA, A.RSK, nr. 1620; nr. 1623; nr. 1593).

⁸ Ahmed Cevdet Paşa, Mahmud Râif'in Londra'dan avdetinde müntesibi kethüda İbrahim Nesim Efendi'nin iltimasıyla hâcegân olduğunu belirtmektedir (Bk. *Tarih-i Cevdet*, VII, İstanbul 1309, s. 6). Ancak yeni hâcegân olanların kaydedildiği bir defterde Mahmud Râif'in 14 Aralık 1796 tarihinde haremeyn mukataası pâyesi ile hâcegân olduğu görülmektedir (BOA, A.RSK, nr. 1593, s. 128. Vesika 1). Cevdet Paşa onun hâcegânlığı pâye olarak değil de direkt olarak üstlendiğini kastetmiş olabilir.

1800 yılında Mısır'da Yusuf Ziya Paşa'nın maiyyetinde görevlendirildi. Ağustos 1800'de Ordu-yı hümayûn'da reisülküttâp vekili, ardından da İstanbul'da sadaret kethüdası vekilliği görevlerini yaptı⁹. Ağustos 1800-4 Ağustos 1805 tarihleri arasında yaklaşık olarak beş yıl bulunduğu reisülküttâplıktan, Napolyon'un Avrupa'daki üstünlüğü karşısında Fransız yanlısı olarak değişen Osmanlı dış politikası sebebiyle ayrıldı¹⁰.

Mahmud Râif, reisülküttâplıktan ayrılmasından yaklaşık birbuçuk yıl sonra 4 Ocak 1807'de büyük rûznâmçe vekâletine tayin edilmiştir. Bu görevi daha önce bilinmekteydi¹¹. Ancak tam tarihi ve büyük rûznâmçecilğinin vekâleten olduğu belli değildi. Yayınladığımız ikinci tevcihat kaydı bunları ortaya çıkarmıştır¹². Şubat 1807'de Boğaz nazırı olan Mahmud Râif Efendi, Kabakçı isyanı sırasında 25 Mayıs 1807'de öldürülmüştür¹³.

Mahmud Râif Efendi'nin hayatı ve ailesi ile ilgili daha önce hiçbir yerde bilgi verilmeyen bazı hususlara biyografi araştırmalarında oldukça az kullanılmış olan timâr ruznâmçe defterlerinde¹⁴ rastladık. Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü'nde bulunan timâr ruznâmçe defterleri üzerinde çeşitli Osmanlı tarih yazarlarının hayatları hakkında yeni bilgilere ulaşmak amacıyla yaptığımız tarama sırasında Mahmud Râife ait iki, oğullarına ait de üç timâr tevcih tezkiresi bulduk. Bunlarda zikredilen Mahmud Râif'in memuriyeti sırasında tasarruf ettiği zeâmet ve timârlar ile divân-ı hümayûn mülâzımlığı ve daha sonra aldığı divân-ı hümayûn kâtipliği gediği hakkında şimdiye kadar hiçbir yerde bilgi verilmemiştir. Yine bu kayıtlarda tespit ettiğimiz oğulları hakkındaki malumat da daha önce bilinmemekteydi.

Aşağıda üçüncü vesika olarak metnini verdiğimiz timâr tezkiresinden, reisülküttâp Mahmud Râif Efendi'nin divân-ı hümayûn mülâzımlığı gediğiyle Kütahya Sancağı'nın Kula Nâhiyesi'nde 23.318 akçe zeâmete mutasar-

⁹ K. Beydilli - İ. Şahin, *Aynı eser*.

¹⁰ K. Beydilli - İ. Şahin, *Aynı eser*.

¹¹ *Sefinetü'r-rüesâ ve Zeylleri*, s. 146.

¹² BOA, Bâbîalî Evrak Odası Sadaret Defterleri (=BEO. SD), nr. 357, s. 23. Bk Vesika 2.

¹³ *Sefinetü'r-rüesâ ve Zeylleri*, s. 146; K. Beydilli - İ. Şahin, *Aynı eser*.

¹⁴ Bu defterler hakkında geniş bilgi için bk. Nejat Göyünç, "Timar Ruznâmçe Defterlerinin Biyografik Kaynak Olarak Önemi", *Belleten*, LX/227 (Ankara 1996), s. 127-138; Erhan Afyoncu, *Osmanlı Devlet Teşkilâtında Defterhâne-i Âmire (XVI-XVIII. Yüzyıllar)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 1997, s. 27-30.

rıfken, Es-seyyid Abdullah Berrî Efendi'nin oğlu Seyyid Mehmed Salih'in çocuksuz olarak ölümü üzerine onun Sıgla Sancağı'nın Ayasluğ Nâhiyesi'nde bulunan 12.060 akçelik timârını ve divân-ı hümâyûn kâtipliği gediğini 1 Ocak 1803 tarihinde aldığı anlaşılmaktadır. Kütahya Sancağı'nda olan zeametini başkasına devretmek şartıyla bu timârı almıştır¹⁵. Daha yüksek gelire sahip zeameti bırakıp, bu timârı alması zeametinin berât rakamındaki geliri ihtiva etmemesinden dolayı olmalıdır. Mahmud Râif Efendi, reisülküttâplık gibi Osmanlı bürokrasisinin en üst makamlarından birisinden önce divân-ı hümâyûn mülâzımlığı, daha sonra da divân-ı hümâyûn kâtipliği gediği almıştır. Bunun sebebi kendi ölümünden sonra bu kâtiplik kadrosunun oğullarına bırakmaktır. Reisülküttâplık makamında elde ettiği gelirle¹⁶ kıyaslanamayacak ölçüde çok küçük bir gelire sahip bu timârı almasının sebebi de aynıdır. Sadâret kethüdâsı, reisülküttâp gibi birçok üst düzey bürokratin bu şekilde hareket ettikleri sık sık görülmektedir.

Divân-ı hümâyûn kâtipliği gediği için 750 guruş harcını ödedikten sonra, 25 Mart 1803 tarihinde ruus tezkiresi verilmiş, 11 Aralık 1803'de ise bu görevi berâtına ilhak olunmuştur¹⁷. Mahmud Râif Efendi'nin 25 Mayıs 1807'de öldürülmesinden sonra timârı oğulları İsmail Râif ve İbrahim Edhem'e 1 Ağustos 1807'de paylaştırılarak 6.030'ar akçe olarak tevcih edilmiştir¹⁸. Divân-ı hümâyûn kâtipliği gediği ise İbrahim Edhem'e verilmiştir¹⁹. Bu tür kadrolar tasarruf edenin ölümünden sonra, tevcihat kanununa göre onun büyük oğluna verildiğinden İbrahim Edhem'in, İsmail Râif'den daha büyük olduğu anlaşılmaktadır. İsmail Râif'in ise gediksiz olarak divân-ı hümâyûn kâtipliği yaptığını görüyoruz²⁰.

İsmail Râif'in çocuksuz olarak ölümü üzerine 6.030 akçelik timârı ağabeyi İbrahim Edhem'e 11 Mart 1808 tarihinde tevcih edilmiştir²¹. İsmail

¹⁵ Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü, Kuyûd-ı Kadime Arşivi (=TKA), *Timar Ruznâmçe Defterleri* (=TRD), nr. 1477, s. 70. Bk Vesika 3.

¹⁶ Reisülküttâpların gelirleri için bk. Recep Ahışhalı, *Osmanlı Devlet Teşkilâtında Reisülküttâblık Müessesesi (XVIII. Yüzyıl)*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, s. 46-51.

¹⁷ TKA, TRD, nr. 1487, s. 62. Bk Vesika 4.

¹⁸ TKA, TRD, nr. 1511, s. 113-114. Bk Vesika 5-6.

¹⁹ TKA, TRD, nr. 1511, s. 113. Bk Vesika 6.

²⁰ TKA, TRD, nr. 1511, s. 114. Bk Vesika 5.

²¹ TKA, TRD, nr. 1522, s. 128. Bk Vesika 7.

Râif, bu tarihten kısa bir süre önce ölmüş olmalıdır. İbrahim Edhem ise divân-ı hümayûn kâtibi olarak 1819 yılının sonlarına kadar görev yapmış, çocuksuz ölümü üzerine timârı 11 Aralık 1819 tarihinde beylikçi Ali Enverî'ye verilmiştir²². İbrahim Edhem'in ölümü, timârının Ali Enverî'ye tevcih edilmesinden kısa bir süre önce olma ihtimali büyüktür. Çünkü timârı alan da onunla aynı yerde divân-ı hümayûn'da çalıştığı için, ölümü ile mahlûl kalan timârını almak için müracaat da fazla gecikmiş olmamalıdır. Belgede Mahmud Râif'in iki oğlunun da çocuksuz öldüğünün belirtilmesi ve İbrahim Edhem'in ölümünden sonra timârının aileden başka bir kimseye verilmemesinden, soyunun en azından erkek çocuklarından devam etmediğini anlamıyoruz. Kız çocuğunun olup olmadığı konusunda ise herhangi bir malumat tespit edemedik.

Eserleri

Mahmud Râif Efendi, bürokrasideki görevlerinin yanısıra çeşitli eserler kaleme almış ve tercümeler yapmıştır. En önemli eseri Nizâm-ı Cedid-i Avrupalılara tanıtmak amacıyla kaleme aldığı *Nümûne-i Menâzım-ı Cedîd* (*Nizamât-ı Mülkiye*) isimli eseridir. Reform faaliyetlerini ana hatlarıyla özetleyerek yabancıların bu konuda bir fikir edinmelerini sağlamak amacıyla yazılmıştır. Bu eser 1798 yılında İstanbul'da Mühendishâne Matbaası'nda *Tableau des Nouveaux Reglemens de l'Empire Ottoman* ismiyle basılmıştır. Bu tercüme kendisi tarafından yapılmamış, başka birisi tarafından Fransızca'ya çevrilmiştir²³. Almancaya da çevrilen²⁴ bu eserin Türkçe orijinal metni de yayınlanmak üzeredir²⁵.

Yusuf Agâh Efendi'nin maiyyetinde Londra elçiliği sır kâtibliği yaptığı 1793-1797 yıllarında İngiltere'de kalışı sırasındaki gözlemlerini Fransızca

²² TKA, TRD, nr. 1522, s. 128. Bk Vesika 7.

²³ Kemal Beydilli, *Türk Bilim ve Matbaacılık Tarihinde Mühendishâne Matbaası ve Kütüphânesi (1776-1826)*, İstanbul 1995, s. 153-164. Fransızcasından Türkçeye tercümesi yapılmıştır. Bk. Hüsrev Hatemi - Aslan Terzioğlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Yeni Nizamların Cedveli*, İstanbul 1988. Ancak bu tercüme eksik ve hatalıdır. Bu tercümenin tenkidi için bk. K. Beydilli - İ. Şahin, *Aynı eser*.

²⁴ *Darstellung der Neuesten Verordnungen im Türkischen Reiche*, çev. İ. H. Menu, Berlin 1802.

²⁵ Kemal Beydilli - İlhan Şahin, *Mahmud Râif Efendi ve Nizam-ı Cedid'e Dair Eseri* (Türk Tarih Kurumu'nda baskıda).

olarak “*Journal du Voyage de Mahmoud Râif Effendi en Angleterre*” ismiyle kaleme almıştır. Eserinde İngiltere'ye kadar olan seyahati ile İngiliz müesseselerini ve Londra şehrini anlatmaktadır²⁶. Bu seyahat gözlemlerinin Türkçe tercümesi de yapılmıştır²⁷.

Mahmud Râif Efendi'nin üçüncü eseri *İcâletü'l-Coğrafıyye (Cedid Coğrafıyya)* adını taşıyan ve fazla bir öneme haiz olmayan bir coğrafya kitabıdır. Fransızca olarak kaleme alınan eser kendi devrine göre eski bilgileri içermektedir. Türkçeye Yakovaki Efendi tarafından tercüme edilerek 1219 yılında basılan bu eser, bir yıl önce basılmış olan Atlas-ı Kebir tercümesine ilave edilerek, onunla beraber ciltlenmiştir²⁸.

Mahmud Râif Efendi bu eserlerinin haricinde bazı haritaları da Türkçeye tercüme etmiştir. *Danvil Atlası*'nın başındaki Avrupa, Asya, Afrika ve Amerika'yı gösteren dört parça harita onun tarafından tercüme edilmiştir²⁹.

²⁶ Faik Reşit Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri*, tamamlayıp yayımlayan: Bekir Sıtkı Baykal, Ankara 1987, s. 178-179; M. Alaaddin Yalçınkaya, “Mahmud Raif Efendi as the Chief Secretary of Yusuf Agah Efendi, the first Permanent of Turkish Ambassador to London 1793-1797”, *Osmanlı Tarihi Araştırmaları Merkezi Dergisi (=OTAM)*, sayı 5 (Ankara 1994), s.385-434; Çağpar Fıkrıkoca, “Bir Osmanlı Gözlemcinin İngiliz Siyasal Sistemine Bakışı”, *Tarih ve Toplum*, sayı 10 (İstanbul 1988), s. 280-283.

²⁷ Vahdettin Engin, “Mahmud Raif Efendi Tarafından Kaleme Alınmış İngiltere Seyahati Gözlemleri”, *Prof. Dr. İsmail Aka'ya Armağan*, İzmir 1999, s. 135-162.

²⁸ Adnan Adıvar, *Osmanlı Türkleri'nde Bilim*, İstanbul 1982, s. 210; Kemal Beydilli, *Türk Bilim ve Matbaacılık Tarihinde Mühendishâne Matbaası ve Kütüphânesi (1776-1826)*, s. 169; Aynı yazar, *Mühendishâne ve Üsküdar Matbaalarında Basılan Kitapların Listesi ve Bir Katalog*, İstanbul 1997, s. 18; K. Beydilli - İ. Şahin, *Aynı eser*.

²⁹ Kemal Beydilli, *Türk Bilim ve Matbaacılık Tarihinde Mühendishâne Matbaası ve Kütüphânesi (1776-1826)*, s.169; K. Beydilli-İ. Şahin, *Aynı eser*.

VESİKALAR

-I-

Mektûbî hulefâsından İngiltere sefiri Yusuf Agâh Efendi ma'iyyetinde sır kâtibi olan Mahmud Râif Efendi. 13 C sene 211.

Haremeyn mukata'ası pâyesi [tevcîh].

Reisülküttâb [olmuşlardır].

(Başbakanlık Osmanlı Arşivi (=BOA), Bâb-1 Asâfi Ruûs Kalemî (=A.RSK), nr. 1593, s. 128)

-II-

Büyük Rûzname Vekâleti

Mahmud Râif Efendi'ye tevcîh. 24 L sene 221.

(BOA, Bâbîalî Evrak Odası *Sadaret Defterleri* (=BEO.SD), nr. 357, s. 23)

-III-

Nâhiye-i Ayasluğ der-livâ-i Sığla (213)³⁰

Timâr-1 Mahmud Râif, reisülküttâb, an-tahvîl-i sabî Seyyid Mehmed Sâlih veled-i Esseyyid Abdullah Berrî bilâ-veled el-müteveffâ.

(...)*

Cem'ân: 12060

Sığla Sancağı'nda Ayasluğ Nâhiyesi'nde Tirha nâm karye ve gayriden on iki bin altmış akçe timâra bâ-hatt-1 hümâyûn-1 şevket-makrûn verilen nizâm-1 müstahsen şurûtu üzre divân-1 hümâyûn kaleminin müretteb elli nefer kâtib gediklülerinden reisülküttâb-1 esbak müteveffâ Esseyyid Abdullah Berrî'nin fevtinden sabî kaydıyla mutasarrıf oğlu Seyyid Mehmed Salih bilâ-veled fevt olup timârı mahlûl ve Kütahya Sancağı'nda Kula Nâhiyesi'nde Göl nâm karye ve gayriden yirmi üç bin üçyüz on sekiz akçe zeâmete

³⁰ Buradaki rakam, timârın bundan önceki berât tezkiresinin tarihini göstermektedir.

* Timarın bölgedeki gelir kalemlerini gösteren tafsilat kısmı neşredilen III-VII. Numaralardaki vesikaların metinlerine alınmamıştır.

mutasarrıf yine kalem-i mezbûrun müretteb altmış nefer mülâzımlarından kaydı meşrûh ve hâlâ reisülküttâb olan iftihârü'l-emâcid ve'l-ekârim Mahmud Râif dâme mecdühunun ze'âmeti âhara verilmek üzere timâr-ı mezbûr müretteb kitâbet gediğiyle mûmâ-ileyhe verilmesini kalem-i mezbûrun bi'l-cümle zâbitân ve kisedârân ve mütemeyyizânı istisvâb ve istihsân eylediklerin beylikçi-i divân-ı hümâyûn olan kıdvetü'l-emâcid ve'l-ayân Ahmed Safî zîde mecdûhu takrîriyle inhâ ve timâr-ı mezbûrun kendüye tevcihi bâbında reisülküttâb-ı mûmâ-ileyh ber-mûceb-i şurût arz etmeğin mücebince hizmet-i kitâbetde olmak ve sefere eşmek şartıyla mûmâ-ileyhe tevcih olunmağla berât olunmak için sene seb'a aşer ve mi'eteyn ve elf Ramazânının yedinci günü tarihiyle hükm-i şerîf verildikten sonra tezkiresi ihrâc olunmak fermân buyurulmağın ber-mûceb-i fermân-ı âlî zikr olunan on iki bin altmış akçe timâr vech-i meşrûh üzere mezkûr Mahmud Râif reisülküttâb dâme mecdühuya tevcih olunup berât-ı alişân için tezkire verildi. Tahrîren fi 12 şehr-i Ramazanü'l-mübârek sene seb'a aşer ve mi'eteyn ve elf.

Üstte: Mühürlenmiştir. K* .

Divân-ı hümâyûn kalemi kâtibliği gediği ilhâk eylemiştir. Kayd şüd. 22 Ra. sene 218. K* .

(Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü, Kuyûd-ı Kadime Arşivi (=TKA), *Timar Ruznâme Defterleri* (=TRD), nr. 1477, s. 70).

-IV-

Nâhiye-i Ayasuluğ der-livâ-i Sığla (217)

Ze'âmet benâm Mahmud Râif reisülküttâb, an-kâtibân-ı divân-ı hümâyûn, an-tahvîl-i hod. Bâ-berât-ı Âsitâne.

(...)

Cem'ân: 12.060

Ber-vech-i tek mil : 20.000.

* K (Kef harfi) bu kaydı yazan defterhâne kâtibinin rûmuzudur. Timar ruznâme defterlerindeki bu diplomatik hususiyet için bk. E. Afyoncu, *Aym tez*, s. 29. Osmanlı bürokrasisinde kullanılan rûmuzlar hakkında geniş bilgi için bk. Feridun M. Emecen, "Ali'nin Ayn'ı; XVII. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Bürokrasisinde Kâtib Rumuzları", *Tarih Dergisi*, sayı 35 (İstanbul 1996), s. 131-149.

Divân-ı hümâyûn kalemi kâtibleri zümresine ilhâk buyurulan ifti-hârü'l-emâcid ve'l-ekârim Mahmud Râif dâme mecdühu arzuhâl sunup Sıgla Sancağı'nda Ayasluğ Nâhiyesi'nde Berca nâm karye ve gayriden on iki bin altmış ber-vech-i tekâmîl yirmi bin akçe ze'âmet divân-ı hümâyûn kâtiblerinden Es-seyyid Abdullah Berrî beylikçi-i divân-ı hümâyûn veled-i Elhâc Mustafa tezkire-i sâninin sabî Seyyid Mehmed Sâlih'in mahlûlünden kendüye tevcîh olunup kitâbet gedüğü hâlî ve mahlûl olmağla Devlet-i Aliyye'de hâlâ riyâset hizmetine me'mûr ve vücûhla sezâvâr-ı inâyet olduğuna binâ'en gedik-i mezbûr tevcîh ve ze'âmetine ilhâk buyurulmak bâbında inâyet recâ ve mûmâ-ileyhin i'lâmı ve mu'ayyen olan yedi yüz elli gurus mîrîsin teslîm-i hazîne-i âmire eylediğine mahallinden memhûr sûret-i rûznâmçe verildiği pâye-i serir-i a'lâya telhîs olundukda sâdır olan hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûn mûcebince gedik-i mezbûr dahi tevcîh ve ze'âmetine ilhâk olunmak için sene seb'a aşer ve mi'eteyn ve elf Zilhiccesinin gurresi günü tarihiyle müverrah reisülküttâb-ı mûmâ-ileyhin imzâsıyla mûmzâ rû'ûs-ı hümâyûn ibrâz ve ze'âmetine ilhâk olunmak fermân buyurulmağın ber-mûceb-i fermân-ı âlî zikr olunan on iki bin altmış ber-vech-i tekâmîl yirmi bin akçe ze'âmet ile divân-ı hümâyûn kitâbeti gedüğü vech-i meşrûh üzere sefere eşmek şartıyla mûmâ-ileyh Mahmud Râif reisülküttâb dâme mecdühuya tevcîh olunup berât-ı âlişân için tezkire verildi. Tahrîren fî 21 şehri Rebî'ül-evvel sene semân aşer ve mi'eteyn ve elf.

Üstte: Mühürlenmiştir. K

Rû'ûsu hıfz olunmuştur.

Fevtinden oğulları İbrahim Edhem ve İsmail Râife başka başka verilüp tahviller mûcebince verildi. 26 Ca sene 222. Faik.

(TKA, TRD, nr. 1487, s. 62).

-V-

Nâhiye-i Ayasuluğ der-livâ-i Sıgla (218)

Timâr-ı İsmail Râif veled-i kâtib Râif reisülküttâb an-tahvîl-i pedereş el-müteveffâ.

(...)

Cem'ân: 6030.

Sıgla Sancağı'nda Ayasluğ Nâhiyesi'nde Tirha nâm karye ve gayriden on iki bin altmış akçe ber-vech-i tekmîl yirmi bin akçe ze'âmete divân-ı hümâyûn kaleminin kitâbet gedüğü ilhâkıyla mutasarrıf reisülküttâb-ı esbak Mahmud Râif fevt olup ze'âmeti ve gedüğü mahlûl olmağla zeâmet-i mezbûrun nısfı sahîh sulbi oğlu mezkûr İsmail Râife verilmesini bil-cümle kisedârân ve zabitân-ı kalem istisvâb ve istihsân eylediklerin beylikçi-i divân-ı hümâyûn olan kıdvetü'l-emâcid ve'l-ekârim Mir Mehmed İzzet zîde mecdühu bâ-takrir inhâ ve mücebince tevcîhi için bi'l-fi'l reisülküttâb olan iftihârü'l-emâcid ve'l-ekârim Mehmed Arif dâme mecdühu dahi arz etmekle mücebince leyl ü nehâr kalem-i mezbûrda hizmet-i kitâbetde olmak ve sefere eşmek şartıyla ze'âmet-i mezbûrun nısfı oğlu merkuma tevcîh olunmağla berât olunmak için sene isnâ ve ısrin ve mi'eteyn ve elf Cemâziyü'l-evvelinin yirmi altıncı günü tarihiyle hükm-i şerîf verildikten sonra tezkiresi ihrâç olunmak fermân buyurulmağın ber-müceb-i fermân-ı âlî zikr olunan altı bin otuz akçe mûmâ-ileyh İsmail Râife tevcîh olunup berât-ı âlişân için tezkire verildi. Tahrîren fi şehr-i Cemâziyü'l-evvel sene isnâ ve ısrin ve mi'eteyn ve elf.

Üstte: Bilâ-veled fevtinden yine karye-i merkûm ve gayriden ol-
mikdâr akçe timâra mutasarrıf karındaşı ve müştereki İbrahim Edhem
veled-i kâtib Mahmud Râif reisülküttâb-ı esbaka bi'l-fi'l reisülküttâb
Mustafa Refik Efendi arzıyla verilmiştir. 13 M sene 223. Nâmık.

(TKA, TRD, nr. 1511, s. 114).

-VI-

Nâhiye-i Ayasuluğ der-livâ-i Sıgla (218)

Timâr-ı İbrahim Edhem veled-i kâtib Mahmud Râif reisülküttâb-ı
esbak an-tahvîl-i pedereş el-müteveffâ.

(...)

Cem'ân: 6030.

Sıgla Sancağı'nda Ayasluğ Nâhiyesi'nde Tirha nâm karye ve gayriden on iki bin altmış akçe ber-vech-i tekmîl yirmi bin akçe zeâmete divân-ı hümâyûn kaleminin kitâbet gedüğü ilhâkıyla mutasarrıf reisülküttâb-ı esbak Mahmud Râif fevt olup ze'âmeti ve gedüğü mahlûl olmağla zeâmet-i mezbûrun nısfı gedüğüyle ma'an sahîh sulbü oğlu mezkûr Edhem'e verilmesini

bi'l-cümle kisedârân ve zabîtan-ı kalem istisvâb ve istihsân eylediklerin beylikçi-i divân-ı hümâyûn olan kıdvetü'l-emâcid ve'l-akran Mehmed İzzet zîde mecdühu bâ-takrîr inhâ ve mücebince tevcîhi için bi'l-fi'l reisülküttâb olan iftihârü'l-emâcid ve'l-ekârim Mehmed Ârif dâme mecdühu dahi arz etmeğin mücebince leyl ü nehâr kalem-i mezbûrda hizmet-i kitâbetde olmak ve babası gedüğün olmak ve sefere eşmek şartıyla zeâmet-i mezbûrun nısfı oğlu merkûma tevcîh olunmağla berât olunmak için sene isnâ ve ısrin ve mi'eteyn ve elf Cemâziyü'l-evvelinin yirmi altıncı günü tarihiyle hükm-i şerîf verildikten sonra tezkiresi ihrâç olunmak fermân buyurulmağın bermüceb-i fermân-ı âlî zikr olunan altı bin otuz akçe timâr vech-i meşrûh üzre mûmâ-ileyh İbrahim Edhem veled-i kâtib Mahmud Râif reisülküttâb-ı esbak zîde kadrühuya tevcîh olunup berât-ı alişân için tezkire verildi. Tahrîren fi şehri Cemâziyü'l-evvel sene isnâ ve ısrin ve mi'eteyn ve elf.

Üstte: Yine karye-i merkum ve gayriden ol-mikdâr akçe timâr ilhâk eylemiştir. 13 M sene 223. Nâmık.

(TKA, TRD, nr. 1511, s. 113).

-VII-

Nâhiye-i Ayasluğ der-livâ-i Sığla (222)

Timîr-ı İbrahim Edhem veled-i kâtib Mahmud Râif reisülküttâb-ı esbak, an-tahvîl-i hod bâ-berât.

(...)

Cem'ân: 12060.

Sığla Sancağı'nda Ayasluğ Nâhiyesi'nde Tirha nâm karye ve gayriden altı bin otuz akçe timâra mutasarrıf İsmail Râif veled-i kâtib Mahmud Râif reisülküttâb-ı esbak bilâ-veled fevt olup timârı mahlûl ve yine karye-i merkum ve gayriden ol-mikdâr akçe timârın mutasarrıfı babasının [reisülküttâb-ı] esbak zîde kadrühunun karındaşı icmâllüsü müştereki olduğuna binâen ber-vech-i ilhâk verilmesi kalem-i mezbûrun zabîtan ve kisedârân ve mütemeyyizânı istisvâb ve istihsân eylediklerin beylikçi-i divân-ı hümâyûn olan kıdvetü'l-emâcid ve'l-a'yân Mîr Mehmed İzzet zîde mecdühu bâ-takrîr inhâ ve müteveffâ karındaşı hissesin mûmâ-ileyhin hissesine kâtib gedüğünü ilhâken tevcîhi reisülküttâb olan iftihârü'l-emâcid ve'l-ekârim Mustafa Refik dâme mecdühu dahi arz etmeğin leyl ü nehâr kalem-i mezbûrda

hidmet-i kitâbetde olmak ve sefere eşmek ve müteveffâ babasının kitâbet gedüğün ilhâk etmek şartıyla ber-vech-i ilhâk tevcîh olunmağla berât olunmak için sene selâse ve ısrîn ve mi'eteyn ve elf Muharreminin on üçüncü günü tarihiyle hükmi-şerîf verildikten sonra tezkiresi ihrâc olunmak fermân buyurulmağın ber-mûceb-i fermân-ı âlî zikr olunan altı bin otuz akçe timâr elinde olanıyla birikdirilüp cümle timârı on iki bin altmış akçe timâr vech-i meşrûh üzre mûmâ-ileyh İbrahim Edhem veled-i kâtib Mahmud zîde kadrihin-bihûya tevcîh olunup berât-ı âlîşân için tezkire verildi. Tahrîren fî şehri Muharremü'l-haram sene selâse ve ısrîn ve mi'eteyn ve elf.

Üstte: Mühürlenmiştir. Salimî

Bilâ-veled fevtinden beylikçi-i divân-ı hümayûn Ali Enverî'ye ba'de'l-arz verilmiştir. 23 M sene 35. K.

(TKA, TRD, nr. 1522, s. 128).

"Records and Documents about Mahmud Râif Efendi and his Family"

Abstract

Mahmud Raif Efendi was one of the key figures of Nizâm-ı Jadid (New Order) restoration which had occurred in the reign of Sultan Selim III. He was well-known person among Ottoman intellectual circles because of his various publications.

This study depends mainly upon unpublished archival material which gives new information about Mahmud Raif and his family. Through these documents, the fiefs (timar) and posts which Mahmud Raif had held became apparent, as well as the offices, revenues and death-dates of his sons.

Keywords:

Mahmud Râif, fiefs, (timâr) timâr ruznâmçe defteri, divân kâtibi, haccagân.